

4 en 5 mei in dorp en stad

Duizenden Nederlanders zijn op lokaal niveau betrokken bij de organisatie van activiteiten op en rond 4 en 5 mei. Wat beweegt hen? En wat betekent het voor hun werk dat generaties verschillen in hun opvattingen over herdenken en vieren? Drie betrokkenen vertellen.

“Wat is dit leuk, zo’n gedachtenuitwisseling”, zegt Arie Olthof (50) aan het einde van het gesprek. Het gebeurt zelden, dat de penningmeester van het Comité 4 en 5 mei Soest-Soesterberg spreekt met mensen die in een andere gemeente op lokaal niveau betrokken zijn bij 4 en 5 mei.

Dat geldt ook voor Maria Hertsenberg (67), voorzitter van het Comité 4 mei Deventer, en Esther Lubberding (43), tot 1 juli 2015 directeur van Bevrijdingsfestival Utrecht (tien jaar) en nu projectcoördinator van de Vrijheidscolleges, een jaarlijkse serie lezingen in de aanloop naar 5 mei. De drie ontmoeten elkaar in een brasserie in de Utrechtse binnenstad.

Direct maar een moeilijke: wat betekent vrijheid voor jullie?

Lubberding: “Artikel 1 van de grondwet vat alles samen: geen discriminatie. Dus elkaar ruimte geven, zodat iedereen zichzelf kan zijn.”

Hertsenberg: “Voor mij is vrijheid dat je kunt denken en zeggen wat je wilt, met respect voor anderen.”

Olthof: “Daar ben ik het mee eens. En als ik denk aan vrijheid, denk ik ook gelijk: daar moet je iets mee, je moet solidair zijn met wie niet of minder vrij is.”

Lubberding is zzp’er, gespecialiseerd in projectmanagement en fondsenwerving. Haar werk voor de Vrijheidscolleges is een betaalde opdracht. Hertsenberg

en Olthof zijn vrijwilligers; zij is met pensioen en was PvdA-wethouder in Wageningen, hij is zelfstandig onderwijsadviseur.

Waar komen jullie opvattingen over vrijheid vandaan?

Lubberding: “Ik kreeg toen ik opgroeide mee hoe de Tweede Wereldoorlog voor mijn familie was geweest – dat heeft invloed gehad. In het dorp van mijn opa werden verschillende jongens opgeroepen om te gaan werken in Duitsland. Maar niemand meldde zich en daarom werd een aantal mannen gevangen genomen, onder wie mijn opa. Als niemand zich zou melden, zou hij worden geëxecuteerd. Dus hij heeft in doodsangst gezeten. Mijn oma was op dat moment zwanger. Uiteindelijk zwichtten de mannen in het dorp voor de druk en werd mijn opa vrijgelaten. Hij had vervolgens veel nachtmerries, dat kreeg ik mee. Niet dat er veel over werd gepraat, maar iedereen in de familie wist het.”

Hertsenberg luistert met belangstelling. “Ook mijn opvattingen over vrijheid zijn voor een groot deel door de oorlog gevormd.” Dat sluit aan op het onderzoek *Vrijheid en onvrijheid door de generaties heen*, waaruit blijkt dat de Tweede Wereldoorlog de historische gebeurtenis blijft die het denken van Nederlanders over vrijheid het meest heeft beïnvloed. Hertsenberg: “Vrienden van mijn ouders verloren door een bombardement op Wageningen alledrie hun kinderen. Daarover werd thuis verteld en dat maakte indruk. Toen mijn man en ik in Wageningen kwamen wonen, is de vrouw van dat stel een beetje de oma van onze kinderen geworden. Ik had altijd het gevoel dat ik iets goed moest maken, omdat zij haar kinderen moest missen.”

De vrijheidsgevoelens van Olthof zijn minder door de oorlog beïnvloed: “Voor mij is vooral het gevoel van on-

Bevrijdingsfestival Utrecht

FOTO BART HEEMSKERK

vrijheid waarmee ik ben opgegroeid bepalend geweest: ik was onderdeel van een streng gereformeerd gezin, met een heleboel dogma’s. Ik heb mij daar gelukkig van losgemaakt.”

Hoe zijn jullie bij de organisatie van 4 en 5 mei-activiteiten betrokken geraakt?

“Ik ken de burgemeester van Deventer en die polste mij of ik een nieuw comité wilde opzetten - inmiddels ruim vijf jaar geleden”, vertelt Hertsenberg. Olthof zong bij een koor in zijn studententijd in Groningen, dat na de Dodenherdenking op 4 mei altijd een concert verzorgde. Jaren later werd hij door een kennis benaderd om actief te worden voor het comité van Soest-Soesterberg. “Ik dacht: waarom niet?” Lubberding werd ook gevraagd en begon als pr-dame van het Bevrijdingsfestival Utrecht. “Ik vond het zo’n eer dat ik werd benaderd”, zegt ze. “Ik kan alleen maar dingen verkopen waar ik inhoudelijk achter sta en daar hoort dit bij.”

Inmiddels is Lubberding dus coördinator van de Vrijheidscolleges. De lezingen zijn gebaseerd op de in 1941 uitgesproken Four Freedoms van de Amerikaanse president Franklin Delano Roosevelt (vrijheid van meningsuiting, godsdienst, vrijwaring van gebrek en van angst).

Maria Hertsenberg, Arie Olthof en Esther Lubberding

FOTO MARLOUS VAN MERKENSTEIN

Het is een samenwerking met Bevrijdingsfestivals in acht provincies. In 2015 verzorgden onder anderen Ad van Liempt, Arend Jan Boekstijn, Petra Stienen en Sheila Sitalsing een lezing.

In Deventer organiseert Hertsenberg jaarlijks een 4 mei-herdenking.

Het comité in Soest-Soesterberg organiseert ook ieder jaar op 4 mei een herdenking, en enkele feestactiviteiten op 5 mei. Op 19 november wordt jaarlijks de moord op 33 verzetsstrijders herdacht, die op die datum in 1942 werden gefusilleerd op de voormalige vliegbasis Soes-

Imam Yassin Elforkani gaf een Vrijheidscollege in Utrecht, 2015

FOTO BART HEEMSKERK

terberg. “Voor mij draait het op 4 en 5 mei om de vraag: wat betekent het om in vrijheid te leven en wat vraagt het van ieder van ons?”, zegt Olthof. “De Tweede Wereldoorlog is daarbij het referentiepunt.”

“Ook ik zie in mijn werk de Tweede Wereldoorlog als het vertrekpunt”, zegt Lubberding. “Wel spelen recente en huidige conflicten een steeds belangrijkere rol. Ik denk dat de hele jonge generatie, de pubers van nu, zich makkelijker in oorlogen kunnen verplaatsen die minder lang geleden zijn. De Tweede Wereldoorlog kun je gebruiken als meest extreme voorbeeld van hoe het niet moet.”

Uit het onderzoeksprogramma naar vrijheid en onvrijheid blijkt dat oudere Nederlanders meer belang hechten aan 4 en 5 mei dan jongere Nederlanders. Het verbaast het drietal niet. “Het heeft volgens mij alles te maken met de afstand tot de Tweede Wereldoorlog”, zegt Hertsenberg.

Wat doen jullie om zoveel mogelijk mensen bij 4 en 5 mei te blijven betrekken?

“Toen we ons comité gingen opzetten, wilden we dat het breed gedragen zou worden”, vertelt Hertsenberg. “Daarom is een van de bestuursleden de directeur van een poppodium. Hij heeft geregeld dat ieder jaar een jongere een lied over vrijheid maakt.”

“Mooi”, zegt Olthof, en hij vertelt over wat er bij hem wordt gedaan om jongeren te bereiken: “Een basisschool heeft een oorlogsmonument geadopteerd en leerlingen van een andere school interviewen ieder jaar nabestaanden van een Soester oorlogsslachtoffer. Vervolgens vertellen ze daar iets over op 4 mei. Dat maakt heel veel indruk, dat is fantastisch.” Met een glimlach: “En een jongen die bij ons zijn maatschappelijke stage liep, vond alles zo interessant dat hij vroeg: ‘Kan ik misschien jeugdbestuurslid worden?’ Dat had hij zelf bedacht, die functie hebben we toen gecreëerd. Hij gaat met ons meedenken over het betrekken van jongeren bij 4 en 5 mei.”

Het kwam al een paar keer voorbij: persoonlijke verhalen hebben kracht.

Olthof: “Zeker, want oorlogen gaan over grote getallen. Maak het klein, dan gaat het leven. “Wij willen iets met de vluchtelingen crisis”, zegt Hertsenberg. Nederlanders zijn steeds minder verdraagzaam, merkt ze meermalen op. “Daarom denken we er bijvoorbeeld aan om vluchtelingen die hier een paar jaar zijn en goed Nederlands spreken, op scholen te laten vertellen over

hun onvrijheid. Dat ze vertellen hoe het in hun land ging en laten zien hoe blij we met de vrijheid hier moeten zijn. Dat is een plan voor komend jaar.”

Lubberding is enthousiast. “Je kunt er ook de Tweede Wereldoorlog bij betrekken. Toen gingen mensen ook op de vlucht, op zoek naar een veilig heenkomen. En ook toen werd niet iedereen overal toegelaten. Het bewustzijn dat dingen opnieuw kunnen gebeuren, dat moeten we ook bij nieuwe generaties planten.” De vluchtelingen crisis zal ook een plek krijgen in de nieuwe reeks Vrijheidscolleges.

Volgens het Nationaal Vrijheidsonderzoek 2015 vindt ruim de helft van de Nederlanders 4 en 5 mei even belangrijk. Wel zegt 61 procent van de mensen in het onderzoeksprogramma naar vrijheid en onvrijheid dat verdriet in het algemeen meer indruk maakt dan vreugde. Herkenbaar?

“Ik heb niet veel met 5 mei”, zegt Olthof direct. “Dat is een leuk feest of zo, maar...”

Lubberding, lachend: “Ho ho, op de festivals worden ook veel inhoudelijke dingen georganiseerd, hoor.” “Waar het voor mij om gaat: ik vier de vrijheid elke dag, dat maakt het moeilijk om op 5 mei iets extra’s te voelen”, gaat Olthof verder. “Volgens mij is 5 mei wel goed, maar een dag van het democratisch burgerschap of iets dergelijks zou ik veel beter vinden. Dat is actiever. Het moet volgens mij meer gaan om de verantwoordelijkheid die bij vrijheid hoort.”

“Het wordt steeds drukker bij onze Dodenherdenking”

Maria Hertsenberg, Arie Olthof en Esther Lubberding

FOTO MARLOUS VAN MERKENSTEIN

Eigenlijk zeggen jullie alledrie: we moeten leren van het verleden. Maar kunnen we dat wel?

“We zouden ertoe in staat moeten zijn”, zegt Lubberding. “Je kunt als individu leren”, reageert Olthof. “Maar je hebt nauwelijks invloed op wat er op collectief niveau gebeurt. Daar word ik soms wel verdrietig van.”

Hebben jullie vertrouwen in de toekomst van 4 en 5 mei?

“Sinds een paar jaar wel weer”, zegt Hertsenberg. De rest knikt instemmend. “Het wordt steeds drukker bij onze Dodenherdenking, en dat zie je ook in andere gemeenten. We zien steeds meer jonge mensen.” <